Tranan-
artens höstflyttning vid Ottenby

Jan Pettersson

Foto: Tero Niemi.

Tänk er en solig septemberförmiddag efter en morgon med bra tillgång på nattflyttande småfåglar i trädgården vid fågelstationen. De första cumulusmolnen tornar upp sig över Öland och fastlandet. Framemot halv elva hörs redan tranornas rop från skyn och grupp efter grupp glider ropande ut över havet. Dessa sena septemberdagar, som kan vara så varma och sommarlika och med luften full av tranrop, är en upplevelse för både kropp och själ.

Hur många tranor flyttar över Öland?

Att räkna flyttande fåglar visuellt från en och samma punkt har givetvis sina begränsningar, då alla fåglar inte kan ses p g a att olika flyttningsvägar väljs i olika typer av väder och vind. När det gäller tranan är den betydligt lättare att räkna än många andra fåglar, då den är en stor och dessutom en ljudlig fågel under flyttningen. Flockstorleken under flyttning över Ölands södra udde varierar mellan 4 och 120 fåglar, men flockarna är sällan större än 70. Detta betyder att räkningen av fåglarna inte vållar några bekymmer, då flockstorleken inte är större.

Under åren 1947-1956 stod en sträckräknande ornitolog på udden hela denljusa delen av dygnet, så täckningen då är betydligt bättre än åren 1971-1991. De senaste 21 åren har räkningen genomförts i samband med att fågelstationspersonalen fångat fåglar i trädgården. Då transträcket normalt inte kommer igång förrän vid kl 10-11 på förmiddagen så täcks det väl, eftersom fångsten slutar kl 11. Under den senaste tioårsperioden, 1982/91, är täckningen bättre än åren innan och dessutom har under denna period de flyttande fåglarna även åldersbestämts där så varit möjligt. Under de senaste fem åren har också kursriktningen noterats på flockarna under de stora sträckdagarna.

I figur 1, där årsantalen redovisas, har en uppdelning i tre perioder gjorts, då insamlingen av material är olika, med noggrannare insamling i den första och sista perioden. Antalsfördubblingen under den senaste tioårsperioden jämfört med den första är troligen reell, vilket även bekräftas av en ökning vid rastplatserna på Öland. Att tranornas antal har ökat sedan 1970-talet bekräftas också av räkning vid Hornborgasjön. De räkningar som genomförts vid rast- samt övernattningsplatser på Öland tyder på att det nu för tiden är åtminstone 5 000 tranor, som på hösten flyttar via Öland. Av dessa skulle alltså ca 75% flytta söderut över Ottenby.

Öländska rastplatser

Möckelmossen ute på alvaret i höjd med Stenåsa-Resmo är den klassiska tranobservationsplatsen, då de om kvällarna flyger in för övernattning. På dagtid födosöker flockarna på stubbåkrarna, på jakt efter spillsäd och annat, antingen på östra sidan vid Hulterstad (se karta) eller i Mörbylångadalen. Vissa höstar ses även stora antal runt Kastlösa.

Övernattningen tycks ske uteslutande

Figur 1. Antalet sträckande tranor vid Ottenby 1947-91.

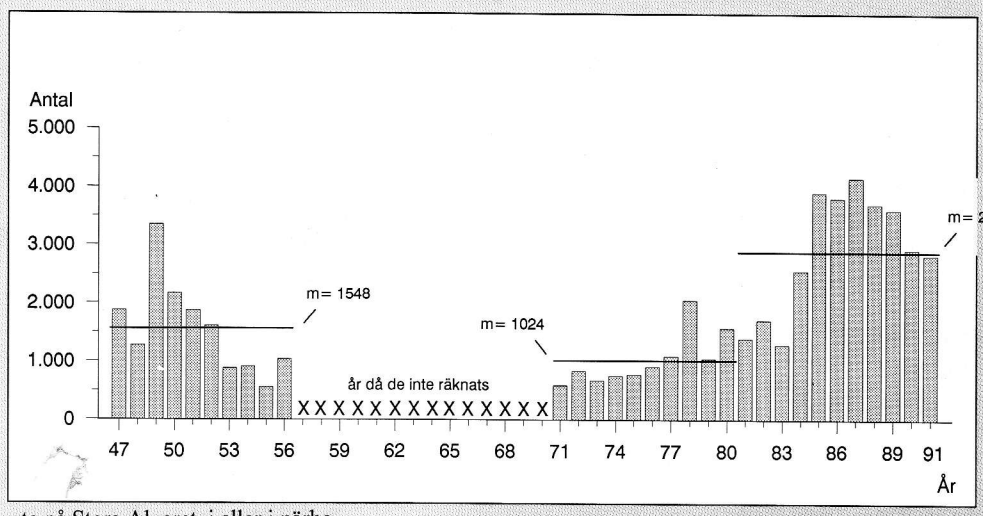

ute på Stora Alvaret, i eller i närheten av våta områden. Detta gör att det under regnrika höstar sker på många platser från Möckelmossen och söderut. Nästan alla höstar utnyttjas markerna söder om Eketorp på södra Öland som övernattningsplats och på dagarna ses dessa tranor runt Össby på östra sidan, eller på åkrarna norr om Kungsgården.

När sker flyttningen

Tranor i mindre flockar finns hela sommaren på de ovan redovisade rastplatserna på Öland. Det rör sig då mestadels om unga fåglar (ej könsmogna) och totalt handlar det om 200 till 300 fåglar. Dessa fåglar tycks flytta söderut innan de "riktigt flyttande" anländer, vilket troligen betyder att de flockar som flyger ut under juli-augusti över Ottenby är dessa ej könsmogna fåglar.

I slutet av augusti och under de tio första dagarna i september byggs antalet upp på de öländska rastplatserna. Rasttidens längd på Öland varierar otroligt mellan åren och kan bero på bl a när lämpligt flyttningsväder uppträder, eller på hur bra lokalerna

Karta (figur 4).

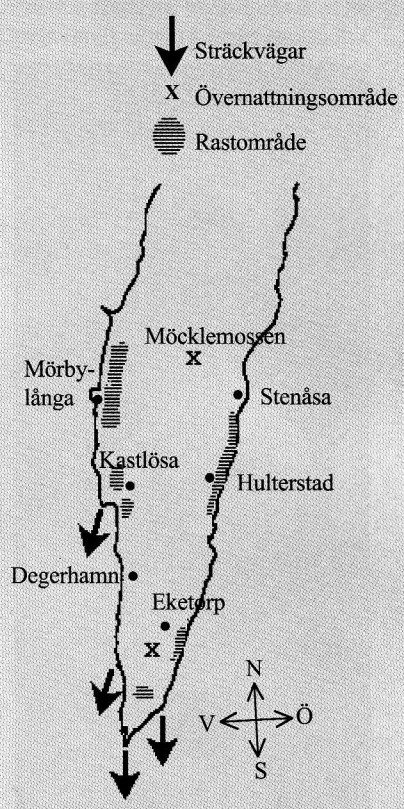

är som födoplatser. Tittar man på flera års sträcksiffror, tycks sträcket över Ölands södra udde kulminera med ett mediandatum den 23:e september (figur 2). Sträcket är mycket koncentrerat, och hela 77% av fåglarna sträcker ut under dagar med totalantal på över 200 fåglar. Detta innebär att under endast 4 dagar per höst flyttar merparten, och endast 40 sådana dagar har noterats 1982-91.

Har flyttningstider eller flyttningsvägar ändrats?

Vid en jämförelse mellan åren 1947-56 och 1982-91 noteras att flyttningens mediandatum inföll 5 dagar senare under den senare tioårsperioden (figur 2). Detta är en skillnad som är liten och ej statistiskt bevisbar, liksom det faktum att år då hög procent ungfåglar noterats i flockarna (figur 3) tycks flyttningen

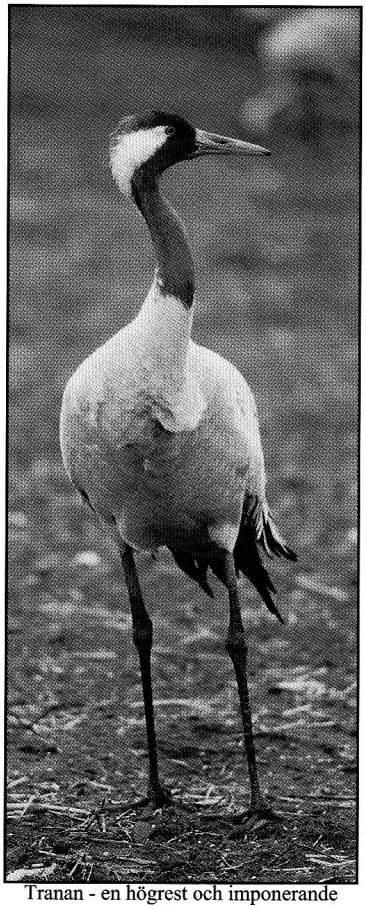

Tranan - en högrest och imponerande fågel.
Foto: Tero Niemi.
Crane.

Figur 2. Tranornas flyttningsschema vid Ottenby 1947-56 och 1982-91.

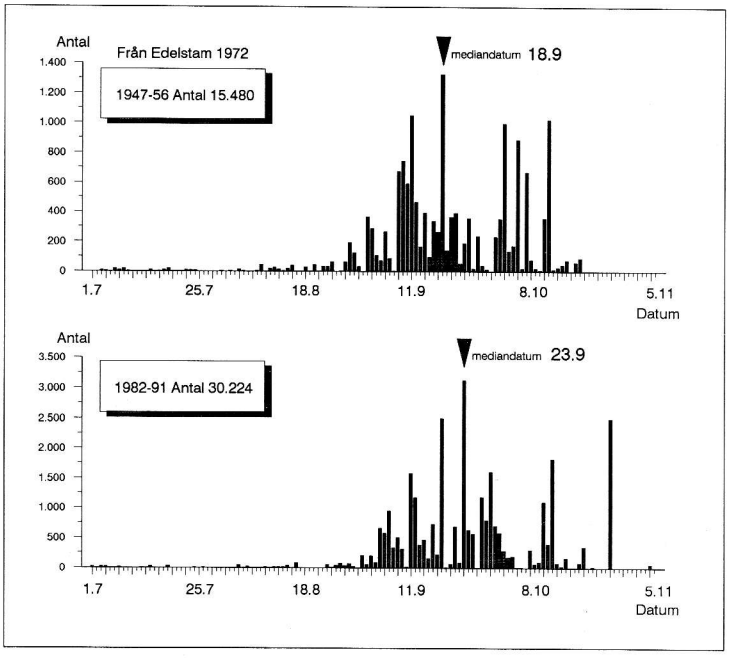

Figur 3. Tranornas flyttningsmönster under 1984 (ett år med god ungfågelsproduktion) och 1989 (med mindre god ungfågelsproduktion).

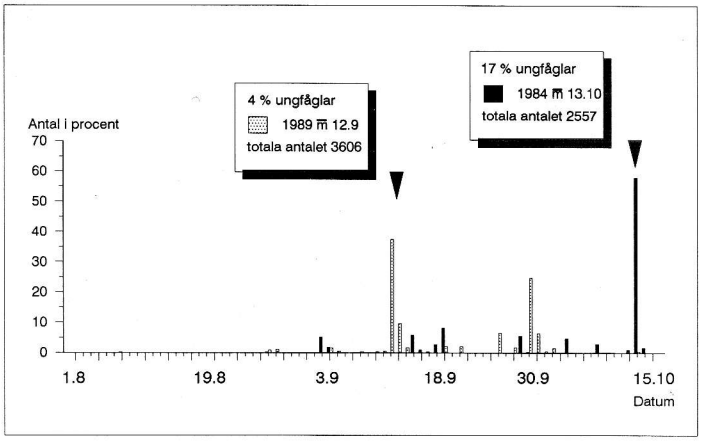

Tabell 1. Andelen ungfåglar bland åldersbestämda tranor vid Ottenby 1982-1991.

År	Antal åldersbest.	Antal juv.	% juv.
1982	96	5	5
1983	435	14	3
1984	206	35	17
1985	651	98	15
1986	29	8	28
1987	69	7	10
1988	1 339	80	6
1989	331	14	4
1990	511	49	10
1991	1 192	135	11
Totalt	4 859	445	11%

Med landningsställen utfällda landar tranflocken på den öländska stubbåkern. Ungfåglarna kan urskiljas bl.a. på att de saknar de äldre fåglarnas distinkt tecknade huvuden och på det lite ynkligt pipiga och drillande locklätet - i skarp kontrast mot de äldre fåglarnas vittljudande trumpetstötar.

Foto:
Torsten Jansson.
Cranes.

Figur 5. *Till vänster:* den totala vindfördelningen 1.9-31.10 1982-91 vid Ottenby (avläst kl. 13.00). 1% vindstilla. *Till höger:* vindfördelningen de 40 dagar då minst 200 tranor sträckte vid Ottenby.

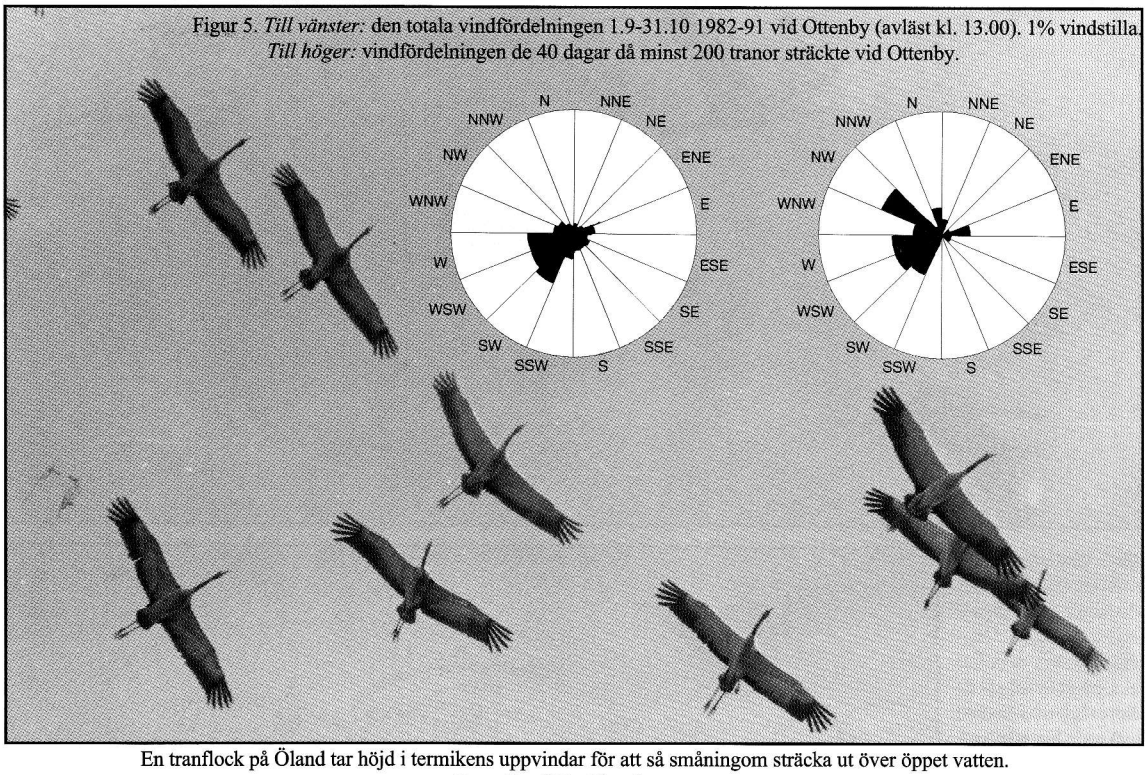

En tranflock på Öland tar höjd i termikens uppvindar för att så småningom sträcka ut över öppet vatten.
Foto: Bertil Breife. *Cranes.*

Tabell 2. Sträckriktning hos sträckande tranflockar vid Ottenby.

Antalet flockar	WSW	SW	SSW	S	SSE	SE	SSE	Summa
Före median -23.9	3	2	27	20	10	13	-	75
Procent	7%			76%		17%		
Efter median 24.9-	12	8	7	20	5	10	5	63
Procent	32%			51%		17%		

ske senare från området. Då flera höstars åldersbestämningsmaterial är dåligt på grund av problem med att komma så nära flockarna så att åldersbestämning är möjlig, får denna eventuella skillnad bevisas i framtiden med hjälp av bättre material.

Den genomsnittliga procenten ungfåglar, 11% (tabell 1), kan omräknas till att motsvara 0,2 ungar per par och år. Detta skulle innebära att fåglarna skulle få reproducera sig 10-15 år för att hålla stammen uppe. Hur gammal en trana kan bli är mycket osäkert, men 20 år är kanske troligt.

Flockarnas kursval ut över havet söder om Ottenby, visar på att 50-75% flyger i riktning mot sydsydväst till sydsydost. Detta överensstämmer klart med redovisningen från åren 1947-56. De övriga flockarna tenderar nu för tiden att gå mer mot väster än vad de gjorde på 40- och 50-talet (tabell 2).

Vindberoende

Den dagliga vinden senaste tio åren, avläst kl 13.00 vid udden, visar på att vindar från SV-V dominerar (44%) och att vind från VNV-N endast noteras i mindre omfattning (16%). Dagar med mer än 200 sträckande tranor över Ottenby visar sig ha inträffat med vind från SV-V (43%) och från VNV-N (hela 38%). Samtliga sträckdagar har en vindstyrka under 7 m/s. Denna förkärlek för vindar från VNV-N, kan tolkas så att det är medvinden tranorna är ute efter (figur 5). Senare på hösten finns det en tendens till att flyttningen även sker under ostliga vindar, kanske för att fåglarna skall få medvind till fastlandet.

Vägval och destination

Thomas Alerstams studier av flyttande tranor visar på att flockarna är mer vindberoende över hav än över land, samt att tranans flyttningshastighet ligger mellan 42 och 67 km/h. Detta att transträcket över Ottenby är koncentrerat till i medeltal 4 dagar per höst, tyder på ett hårt selektivt vindval. Att det tycks vara medvindar och mer västliga än ostliga vindar som prefereras talar för en ostlig kurs ut från udden. Kursvalet från udden pekar dock på

Korta fakta

Var ser jag rastande tranor på Öland

1.9 -31.10 på åkrarna öster om Hulterstad eller väster om Mysinge hög samt runt Kastlösa.

Den stora trandagen vid Ottenby!

En dag mellan 10.9 och 30.9, med klart väder, solsken, svag vind (ca 4 m/s från N-NV. Välj med omsorg, det är endast 4 dagar per höst med mer än 200 tranor sträckande ut över Ottenby.

Sverige hyser totalt 25 000 tranor

Arten finns som häckfågel i hela landet utom i södra Skåne och på Öland. Vintrarna tillbringar de på åkrarna i södra Spanien eller i Nordafrika.

mer SSV-kurs än SSO-kurs. Rakt söderut från Ölands södra udde, ca 200 km bort, finns det polska fastlandet och i riktning SSO är det endast 170 km dit. Ska de hålla upp mot Skånes ostkust är det 140 km dit. Med 4-6 m/s i medvind, vilket de tycks flytta ut i, blir hastigheten minst 60 km/h, och då når de Polen redan efter 3-4 timmar. Det är också tänkbart att tranorna mer följer med vinden ut över havet mot SSO än vad vi ser från udden.

Tack till alla tranräknare på Ottenby fågelstation, med de senaste årens kämpar Kristian Johansson, Patrik Granlund och Daniel Steen nämnda samt många fler. För uppgifter om rastande tranor på Öland tackas Rrk Öland, B. Brüshaber och många fler. För många goda råd tackas Thomas Alerstam, P O Swanberg och Kjell Bylin. Britt-Marie Petersson och Inger Djerf tackas för tappert arbete vid stationens datorer trots "grus grus" i maskineriet.

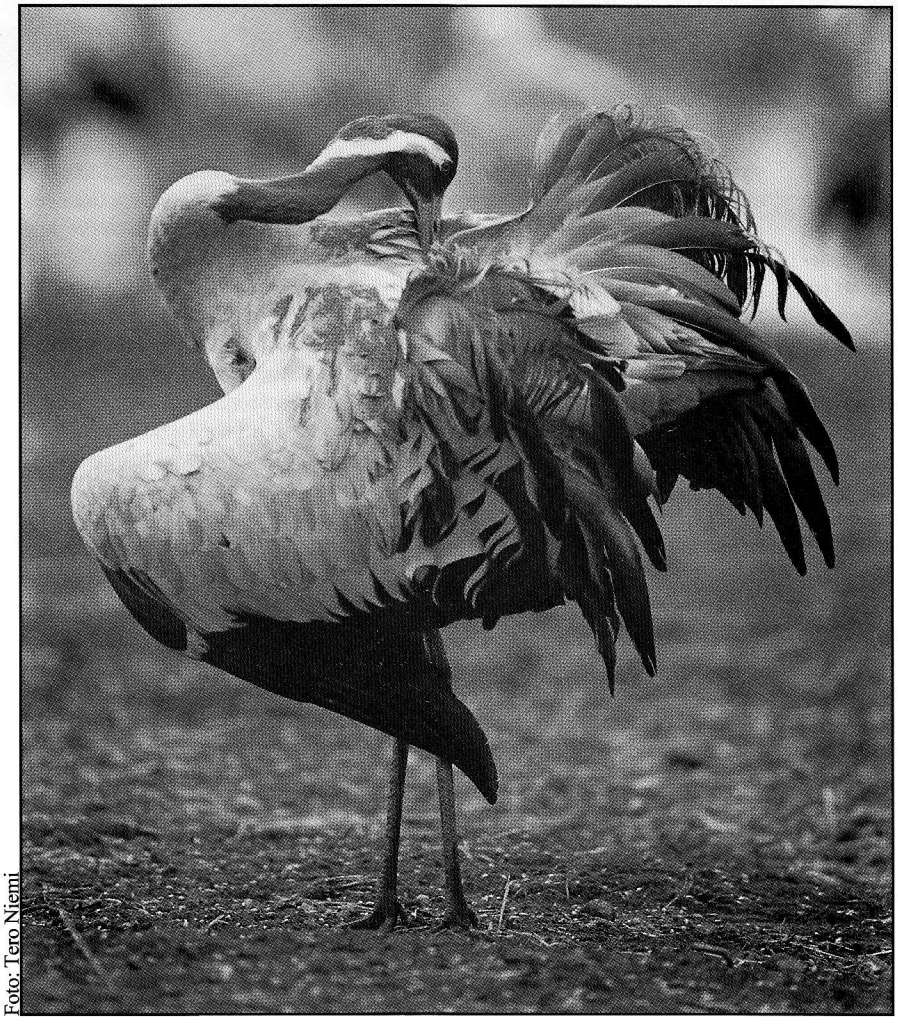

Foto: Tero Niemi

Använd litteratur:

Alerstam, T. 1975. Crane *Grus grus* Migration over Sea and Land. *Ibis* 117:489-495.

Alerstam, T. 1982. Fågelflyttning. Signum Lund.

Bylin, K. 1987. The common crane in Sweden. Proc 1983 Internat. Crane Workshop. s. 215-223. ICF Baraboo.

Edelstam, C. 1972. The Visible Migration of Birds at Ottenby, Sweden. *Vår Fågelvärld*, suppl. 7.

SOF. 1990. Sveriges fåglar. 2:a uppl. Stockholm.

Staav, R. 1989. Åldersrekord för fåglar ringmärkta i Sverige. Aktuell lista 1989. *Vår Fågelvärld* 48:251-275.

Swanberg, P. O. 1987. Migration routes of Swedish Cranes (*Grus grus*) present knowledge. *Aquila* 93-94:63-73.

Jan Pettersson
Ottenby fågelstation
PL 1500
380 65 Degerhamn